

КРИМІНОЛОГІЯ.

КРИМІНАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.21

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-1>

СКАСУВАННЯ АБО ЗМІНА «СПЕЦІАЛЬНИХ» НОРМ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мармура Олег Зіновійович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6981-5377>

Пасєка Олексій Федорович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5797-3597>

***Анотація.** У статті з'ясовано кримінально-правові наслідки скасування «спеціальних» норм, а також внесення змін до «спеціальних» норм, в результаті яких із-під їх чинності виводиться певне коло діянь, а також обґрунтовано пропозиції щодо вирішення проблем, що виникають внаслідок таких законодавчих змін.*

На прикладі виключення із Кримінального кодексу України статей 365-1, 423, 424 КК України, що встановлювали відповідальність за перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права, зловживання та перевищення влади або службового становища військовою службовою особою відповідно, а також зміни ст. 365 КК України про перевищення влади або службових повноважень, в результаті якої було обмежено коло суб'єктів цього кримінального правопорушення, встановлено, що скасування «спеціальної» норми, а також зміна такої норми, що призвела до звуження кола діянь, які вона охоплює, призводить до звільнення від кримінальної відповідальності усіх осіб, які вчинили такі діяння до моменту набрання чинності такими змінами, незважаючи на те, що ці діяння містять ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого «загальною» нормою. Доведено, що такий підхід відповідає правовим позиціям Європейського суду з прав людини.

Обґрунтовано, що проблема уникнення кримінальної відповідальності в таких випадках може бути вирішена шляхом доповнення Кримінального кодексу України положенням, яке б прямо вказувало, що закон, яким скасовуються чи змінюються «спеціальні» норми, не вважається законом, що скасовує кримінальну протиправність діяння в розумінні ст. 5 КК України, а також регламентації у Кримінальному процесуальному кодексі України механізму зміни кваліфікації відповідних діянь, порядку переоцінки доказів, а також забезпечення права на захист у таких випадках.

Аргументовано, що створення так званих «спеціальних» норм потрібно максимально уникати, а такий спосіб диференціації кримінальної відповідальності може бути обґрунтований лише потребою значно пом'якшити чи значно посилити відповідальність за певну групу діянь, що охоплюються «загальною» нормою.

***Ключові слова:** диференціація кримінальної відповідальності, спеціальна норма, декриміналізація діянь, скасування кримінально-правових норм.*

Marmura Oleh, Pasyeka Oleksiy. CANCELLATION OR MODIFICATION OF "SPECIAL" NORMS ON CRIMINAL LIABILITY AS A PROBLEM OF CRIMINAL LAW REGULATION

Abstract. *The article clarifies the criminal legal consequences of the cancellation of "special" norms, as well as the modification of "special" norms, as a result of which a certain range of actions is deduced from their validity. Proposals for solving problems arising as a result of such legislative changes are also substantiated.*

On the example of the cancellation from the Criminal Code of Ukraine of articles 365-1, 423, 424 of the Criminal Code of Ukraine, which established liability for excess of official authority by the official of a legal entity of private law, abuse of authority or official position by a military official as well as modification in Art. 365 of the Criminal Code of Ukraine on the excess of official authority, as a result of which the circle of subjects of this criminal offense was limited, it is established that the cancellation of a "special" norm, as well as the modification of such norm, which led to a narrowing of the range of actions covered by it, leads to the exemption from criminal liability of all persons who committed such acts before the entry into force of such changes, despite the fact that these acts contain signs of a criminal offense provided for by the "general" norm. It has been proven that this approach corresponds to the legal positions of the European Court of Human Rights.

It is substantiated that the problem of avoiding criminal liability in such cases can be solved by supplementing the Criminal Code of Ukraine with a provision that would indicate that a law that cancels or modifies "special" norms is not considered a law that cancels the criminal illegality of an act within the meaning of Article 5 of the Criminal Code of Ukraine, as well as regulations in the Criminal Procedural Code of Ukraine on the mechanism for changing the qualification of relevant acts, the procedure for re-evaluation of evidence, as well as ensuring the right to defense in such cases.

It is argued that the creation of so-called "special" norms should be avoided as much as possible, and such a way of differentiating criminal responsibility can only be justified by the need to significantly reduce or significantly strengthen responsibility for a certain group of acts covered by the "general" norm.

Key words: *differentiation of criminal liability, special norm, decriminalization of acts, cancellation of criminal law norms.*

Вступ. Кримінальний кодекс України характеризується достатньо широкою диференціацією кримінальної відповідальності. При цьому, одним зі способів такої диференціації виступає конструювання так званих «спеціальних» норм (або ж норм про «спеціальні» склади кримінальних правопорушень. Водночас із такими нормами пов'язано чимало відвертих законодавчих помилок та правозастосовних проблем). Більше того, аналіз законопроектної діяльності за останній час, показує величезне бажання суб'єктів законодавчої ініціативи створювати все нові і нові «спеціальні» норми. Цілий ряд таких ініціатив вже реалізовані у КК і тепер науковці та практики розмірковують над проблемами співвідношення відповідних норм, кваліфікації діянь, що ними криміналізовано, вирішення нововиниклих правових колізій. Ці питання достатньо широко висвітлюються в наукових джерелах. Стосується це і проблематики кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, пособництва державі агресору, несанкціонованого поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, пере-

міщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [1–7]. За результатами досліджень, зокрема, пропонується й виключення відповідних норм. Водночас із використанням таких «спеціальних» норм породжується не менш гостра та актуальна проблема кримінально-правового регулювання – пов'язана зі скасування таких «спеціальних норм». Поспих і відсутність наукової обґрунтованості, непроведення належної наукової експертизи законопроектів призводить до законодавчих помилок, вирішення яких можливе виключно через нові законодавчі зміни, а відтак – зміну чи скасування нормативних положень. Якщо в разі скасування «загальних» норм (фактичної декриміналізації) правові наслідки очевидні, то при скасування «спеціальної» норми, чи внесення до неї змін, що виводять з-під її чинності певне коло діянь, виникає низка питань, оскільки чинною залишається загальна норма, що охоплює усі ці діяння.

Мета цього дослідження – з'ясувати кримінально-правові наслідки скасування чи зміни «спеціальної» норми в разі, коли «загальна» норма залишається чинною, виявлення проблем, що виникають при цьому, та пошук шляхів їх вирішення.

Матеріали та методи. На жаль, в науковій літературі вказаній проблематиці не приділено уваги. В основу дослідження покладено роботи, присвячені характеристиці окремих кримінально-правових норм, матеріали судової практики, а також правові позиції Європейського суду з прав людини.

Результати. Чи не найвідомішим прикладом скасування «спеціальної» норми, а також її зміни, що призвела до вилучення з-під її чинності низки діянь, які нею раніше охоплювались, є прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції», яким було виключено із КК України ст. 365-1 «Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 423 «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем», ст. 424 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень», а також внесено зміни у ст. 365 КК України «Перевищення влади або службових повноважень» згідно яких суб'єктом цього кримінального правопорушення міг виступати лише працівник правоохоронного органу, а не будь-яка службова особа, як було раніше [8]. При цьому, у самому законі було вказано, що всі особи, засуджені за діяння, караність яких усувається, мають бути звільнені від покарання в порядку, передбаченому ст. 539 Кримінального процесуального кодексу України [8], що й сталося з моменту набрання чинності такими змінами.

Таким чином було скасовано норми про кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень усіма категоріями службових осіб, окрім працівників правоохоронних органів, а також

норму про зловживання владою або службовим становищем військовою службовою особою. При цьому чинною залишилася норма про кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, передбачена статтею 364 КК України.

З приводу співвідношення норм про зловживання владою або службовим становищем і перевищення влади або службових повноважень триває наукова дискусія, а позиція тих або інших науковців залежить від того, що вони розуміють під терміном «зловживання службовим становищем». Тут традиційно відзначають «вузький» та «широкий» підходи. Якщо прихильники першого розуміють під використанням службового становища тільки вчинення діянь, на які особа уповноважена, то ті, хто дотримуються другого – відносять сюди й використання впливу, зв'язків, авторитету, що випливають зі статусу службової особи. Відтак другі схильні вважати використанням службового становища й діяння, що виходять за межі їхніх повноважень. Зокрема, Г.М. Анісімов пише, що використання влади чи службових повноважень може вчинятися як у зв'язку з діяльністю в межах своїх повноважень, так і поза їх межами, в тому числі з явним виходом за ці межі службовою особою, вважаючи це очевидним [9]. Заслужують уваги міркування О. О. Дудорова, який вважає, що у випадку сприйняття «вузького» розуміння поняття використання службового становища, одержання неправомірної вигоди не охоплюватиметься ст. 368 КК України, адже жодна службова особа не має повноважень на її одержання [10]. В. П. Коваленко зазначає, що виділення складу перевищення влади і службових повноважень зі складу зловживання владою або службових повноважень має штучний характер, і виступає за скасування такої норми [11, с. 134. 138]. За висновками вчених, які досліджували вирішення цього питання в законодавстві зарубіжних держав, поняття зловживання найчастіше охоплює й перевищення [12].

В сучасних публікаціях, звісно, є й протилежні позиції. Наприклад, М. С. Яциніна розглядає використання службового становища

як зловживання правом, і за такого підходу робить цілком логічний в цій ситуації висновок, що зловживання правом службовими особами не охоплює перевищення влади або повноважень [13, с. 10]. У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» вказано, що судам слід відмежовувати перевищення влади або службових повноважень від зловживання владою або службовим становищем: при зловживанні має місце використання наданих прав і повноважень, а під перевищенням треба розуміти вчинення дій, які є компетенцією вищестоящої службової особи цього відомства чи службової особи іншого відомства; вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках, або з особливого дозволу, або з додержанням особливого порядку, – за відсутності цих умов; вчинення одноособово дій, які могли бути вчинені лише колегіально; вчинення дій, які ніхто не має права виконувати або дозволяти [14].

Водночас у судовій практиці діяння, які описані вище як випадки перевищення влади або службових повноважень, кваліфікуються за ст. 364 КК України, і таких рішень чимало. Згідно вироку Іванківського районного суду Київської області, винесеного за ст. 364 КК України, обвинувачений – головний інженер ДСП «Північна Пуща», використовуючи своє службове становище, запевняючи, що автомобільна техніка, яка розташована на території Луб'янського лісництва ДСП «Північна Пуща» належить їх підприємству, надав вказівку механіку на організацію робіт персоналу по її розукомплектуванню, хоч і достовірно знав про те, що ця техніка не належить ДСП «Північна Пуща» [15] (вчинення дій, які ніхто не має права виконувати); вироком Липовецького районного суду Вінницької області за ст. 364 КК України засуджено виконувача обов'язків директора ліцею, що видав накази про призначення стипендій учням, які мали середній бал нижче за мінімальний встановлений Порядком призначення і виплати стипендії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2004 №

882 [16] (вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках); Гайворонським районним судом Кіровоградської області особу було засуджено за те, що достовірно знаючи, що відповідно до контракту, преміювання керівника, встановлення йому надбавок та доплат до посадового окладу, надання матеріальної допомоги здійснюється за спільним розпорядженням голови районної державної адміністрації та районної ради, підписала накази про нарахування собі, як особі, яка перебувала на посаді головного лікаря комунального некомерційного підприємства щомісячних премій на загальну суму 120 000, 00 грн [17] (вчинення дій, які є компетенцією службової особи іншого відомства); з матеріалів вироку Ємільчинського районного суду Житомирської області випливає, що засуджена, будучи головою сільської ради, не виносячи на голосування відповідної ради, самотійно виготовила та підписала рішення сесії сільської ради про надання дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, а також рішення про затвердження проекту землеустрою [18] (вчинення одноособово дій, які можуть бути вчинені лише колегіально).

Виходить так, що за діяння, вчинені до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції», осіб було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з декриміналізацією, а за такі ж діяння вчинені після цього, осіб й надалі притягують до кримінальної відповідальності, тільки за ст. 364 КК України. Звідси немає сумніву, що норма про перевищення в судовій практиці, де-факто, трактується як спеціальна щодо норми про зловживання.

Отже скасування (зміна) «спеціальної» норми призвела до звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили фактично кримінально протиправні діяння.

Тепер виникає питання про правомірність такого звільнення. КК України передбачає

норму, згідно якої має зворотну дію в часі закон про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння. Водночас скасування кримінальної відповідальності за діяння, і виключення статті, яка охоплює це діяння, у випадку наявності загальної та спеціальної норми, не одне і те ж. Інших положень, які б врегульовували це питання, ні в КК України, ні в КПК України немає.

Розглянемо вирішення вказаного питання у практиці Європейського суду з прав людини. Цікавим у цьому плані є справа *Gelenidze v. Georgia*. За обставинами справи, щодо заявниці було відкрито кримінальне провадження за статтею про кримінальну відповідальність за винесення завідомо неправосудного рішення, після чого заявниця втекла до іншої держави, а її було засуджено заочно. Через деякий час статтю, за якою особу було засуджено, скасували. Проте, при поверненні у свою країну, заявницю затримали. Остання подала апеляцію з вимогою скасувати вирок щодо неї з огляду на те, що кримінальне правопорушення, за яке її засуджено – декриміналізоване. Відхиливши апеляцію, суд змінив її вирок, визнавши винною у зловживанні службовим становищем, тобто перекваліфікував діяння. Суд мотивував своє рішення тим, що стаття, за якою було засуджено заявницю, хоч і скасована, діяння не втратило кримінально-протиправний характер, і на цей момент охоплюється складом зловживання службовою особою своїм службовим становищем [19].

Водночас Європейський суд з прав людини вказав, що такі аргументи не можуть бути прийнятними. На думку Суду, це суперечить обґрунтуванню підготовленого та ухваленого законодавцем законопроекту про декриміналізацію. Окрім того, суд наголосив, що обвинувачення у винесенні завідомо неправосудного рішення було єдиним; жодних посилань на інші кримінальні правопорушення, не було; питання про ймовірне засудження заявника за зловживання службовим становищем в якості альтернативи взагалі не висвітлювалося [19].

Зважаючи на таку позицію Європейської інстанції, іншого виходу як звільнити від кри-

мінальної відповідальності в разі скасування спеціальних норм чи їх зміни, внаслідок якої з-під їх чинності виводиться вчинені особою діяння, немає.

Тепер же повернемося до того, що на протязі року КК України було доповнено рядом статей, які регламентують якраз такі «спеціальні норми», й до якості яких є ряд питань. Зокрема стаття про колабораційну діяльність охоплює ті діяння, які раніше охоплювалися статтею про державну зраду. Такою є і ст. 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору» в частині діянь, вчинених громадянами України. Ст. 201-2 КК України фактично охоплюються діяння (принаймні їх частина), що раніше підпадали під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України.

Тепер уявімо, що зазначені норми, усвідомивши їх непотрібність чи недосконалість, в якийсь момент приймуть рішення скасувати чи змінити. Наслідком буде непритягнення до кримінальної відповідальності чи звільнення від кримінальної відповідальності усіх осіб, які вчинили діяння, передбачені цими статтями (частинами статей), до моменту набрання чинності відповідними змінами КК України (в разі зміни статті мова йде лише про діяння, які виходять з-під її чинності). Тисячі людей, які вчинили колабораційну діяльність у тій чи іншій формі (або пособництво державі-агресору), а фактично державну зраду, зможуть уникнути кримінальної відповідальності.

Отже приймаючи «спеціальні» норми, законодавець стає заручником ситуації. Прийнявши таку норму, фактично не може її скасувати у майбутньому без спричинення шкоди принципу невідворотності кримінальної відповідальності.

Звідси напрошується єдиний висновок. Прийняття «спеціальних» норм має бути надзвичайно обмеженим. Лише за потреби значно посилити чи значно пом'якшити покарання за певну групу діянь, таке рішення може бути обґрунтованим.

Інший шлях виходу із описаної вище ситуації може полягати в її унормуванні

безпосередньо в законі. Одним із варіантів такого рішення вбачається доповнення ст. 5 КК України «Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі» частиною 5 наступного змісту «Законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння не є закон, із набранням чинності якого вчинені діяння охоплюються іншою статтею (статтями) цього Кодексу. Питання кримінальної відповідальності в такому разі вирішується із врахуванням положень частини першої-четвертої цієї статті».

Норма такого типу дозволить перекваліфікувати вчинене (а також кваліфікувати нововиявлене) кримінальне правопорушення на стадії досудового розслідування. Водночас, якщо вести мову про стадію судового розгляду, а особливо, в разі винесення вироку, одним таким положенням не обійтись. Зокрема зі ст. ст. 337, 338 КПК України впливає, що під час судового розгляду за межі висунутого особі обвинувачення можна вийти у двох випадках: якщо встановлено нові фактичні обставини вчиненого кримінального правопорушення (здійснюється за ініціативою прокурора) і судом з метою ухвалення справедливого рішення, захисту прав і основоположних свобод людини, якщо це покращує становище обвинуваченого [20]. Звідси впливає, що, за умови регламентації в КК України запропонованого вище положення, зміна кваліфікації під час судового розгляду буде можлива лише в тому разі, якщо «загальна» норма передбачатиме м'якше покарання.

Звертаємо також увагу, що у згаданому вище рішенні Європейського суду з прав людини, суд апелював до того, що скасована стаття була єдиною статтею обвинувачення, йшлося в ньому і про необхідність забезпечення права на захист в разі зміни кваліфікації [19]. Такі висновки не безпідставні, адже й справді доказування здійснювалося виходячи із ознак складу кримінального правопорушення, визначених скасованою статтею. Перекваліфікація ж потребує переоцінки доказів, із врахуванням тих обов'язкових ознак складу кримінального правопору-

шення, що визначені статтею, на яку перекваліфікують. Обвинуваченому потрібний додатковий час для підготовки до захисту від нового обвинувачення. Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає такої спеціальної процедури.

Сказане приводить до висновку, що вирішення проблеми кримінальної відповідальності при скасуванні чи зміні «спеціальних» норм виходить за межі законодавства про кримінальну відповідальність. Дана ситуація вимагає регламентації спеціальної процедури у кримінально-процесуальному законодавстві, яка б врегулювала питання зміни кваліфікації у випадках зміни кримінального закону, порядок переоцінки доказів відповідно до нової інкримінованої статті, правила зміни видів та розмірів покарання особам, щодо яких винесено вироки, забезпечення права на захист у таких випадках. Такі концептуальні законодавчі зміни, безумовно потребують проведення окремих ґрунтовних наукових досліджень.

Своєю чергу навіть за умови успішної реалізації описаних вище законодавчих змін, слід бути вкрай обережним із використанням такого засобу диференціації кримінальної відповідальності як регламентація «спеціальних» норм. Адже їх скасування чи зміна в подальшому вимагатиме застосування процесуальних механізмів, що потребують значних витрат ресурсів.

Висновки. Скасування а також зміна «спеціальних» норм, в результаті якої діяння виводиться з-під її чинності, враховуючи положення законодавства, правозастосовні підходи та правові позиції Європейського суду з прав людини, має своїм правовим наслідком звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання чинності такими змінами, а відтак – уникнення покарання особами, які вчинили діяння, що й надалі є кримінально-караними згідно інших статей КК України.

Вирішення цієї проблеми можливе шляхом внесення змін до КК України та КПК України. Щодо першого – пропонується доповнити ст. 5 КК України окремою частиною із фор-

мулюванням «Законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння не є закон, із набранням чинності якого вчинені діяння охоплюються іншою статтею (статтями) цього Кодексу. Питання кримінальної відповідальності в такому разі вирішується із врахуванням положень частини першої-четвертої цієї статті». При цьому у КПК України слід регламентувати механізм перекваліфікації таких діянь,

який, зокрема, врегулював би питання переоцінки доказів та забезпечення права на захист від зміненого обвинувачення.

В будь-якому разі слід максимально уникати конструювання так званих «спеціальних» норм. Слід наголосити, що створення таких норм може бути обґрунтоване лише потребою значно пом'якшити чи значно посилити відповідальність за певну групу діянь, що охоплюються «загальною» нормою.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 70. С. 381–388.
2. Луцький Т. М. Проблемні питання кваліфікації колабораційної діяльності в Україні. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року)*. С. 215–219. URL: file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81/Downloads/21_10_2022.pdf (дата звернення: 20.02.2023).
3. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334–338.
4. Мисливий Ю. А., Грочова О. Ю. Колабораційна діяльність та шпигунство: критерії розмежування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 370–374. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/87.pdf (дата звернення: 21.02.2023).
5. Плотнікова А. В. Нові засоби кримінально-правової політики протидії військовій агресії. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.)*. Том 2. С. 285–288. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/handle/11300/19741> (дата звернення: 21.02.2023).
6. Юріков О.О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність в Україні. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/21667/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf> (дата звернення: 21.02.2023).
7. Яковюк І., Рубашенко М., Шульженко Н. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): загальний огляд та деякі законодавчі недоліки. *Деокупація. Юридичний фронт : матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.)*. С. 130–134. URL: <https://nulau.academia.edu/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%A0%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE?swp=tc-au-87272154> (дата звернення: 22.02.2023).
8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції: Закон України від 21.02.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746-18#Text> (дата звернення: 28.02.2023).
9. Анісімов Г.М. Особливості кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 2 (3). С. 250–268.
10. Дудоров О.О. Проблеми кваліфікації злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2006. № 1. С. 80–97.
11. Коваленко В.П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів: монографія. Київ, 2012. 204 с.
12. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Розмежування складів злочинів «зловживання владою або посадовим становищем» та «перевищення влади або посадових повноважень». *Право України*. 1997. № 2. С. 31–33.

13. Яциніна М.-М.С. Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст. ст. 364, 364-1, 365-2 КК України). автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2021. 23 с.

14. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 15 від 26 грудня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03#top> (дата звернення: 28.02.2023).

15. Вирок Іванківського районного суду Київської області у справі № 366/1113/20 від 4 листопада 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100806688> (дата звернення: 21.02.2023).

16. Вирок Липовецького районного суду Вінницької області у справі № 136/1986/19 від 10 квітня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88710877> (дата звернення: 21.02.2023).

17. Вирок Гайворонського районного суду Кіровоградської області у справі № 385/866/21 від 10 серпня 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881809> (дата звернення: 21.02.2023).

18. Вирок Ємільчинського районного суду Житомирської області у справі № 277/555/18 від 8 лютого 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79696648> (дата звернення: 22.02.2023).

19. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Gelenidze v. Georgia (заява № 72916/10). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-197267%22%7D> (дата звернення: 21.02.2023).

20. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-VI#n2896> (дата звернення: 25.02.2023).

References:

1. Kuznetsov V. V., Syploki M. V. (2022) Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsiinu diialnist yak novyi vyklyk sohodennia [Criminal liability for collaborative activity as a new challenge today]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii PRAVO*. № 70. P. 381–388. [in Ukrainian]

2. Lutsyky T. M. (2022) Problemni pytannia kvalifikatsii kolaboratsiinoi diialnosti v Ukraini [Problematic issues of qualification of collaborative activity in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka protydii zlochynnosti u suchasnykh umovakh: materialy Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii (21 zhovtnia 2022 roku)*. P. 215–219. URL: file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81/Downloads/21_10_2022.pdf [in Ukrainian]

3. Marin O. K. (2022) Problemy kryminalno-pravovoi otsinky nezakonnoho vykorystannia humanitarnoi dopomohy za KK Ukrainy [Problems of criminal-legal assessment of illegal use of humanitarian aid under the Criminal Code of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 6. P. 334–338. [in Ukrainian]

4. Myslyvyi Yu. A., Hrochova O. Yu. (2022) Kolaboratsiina diialnist ta shpyhunstvo: kryterii rozmezhuвання [Collaborative activities and espionage: criteria for distinction]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 12. P. 370–374. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/87.pdf [in Ukrainian]

5. Plotnikova A. V. (2022) Novi zasoby kryminalno-pravovoi polityky protydii viiskovii ahresii [New means of the criminal law policy of combating military aggression]. *Ievropeiskyi vybir Ukrainy, rozvytok nauky ta natsionalna bezpeka v realiiakh masshtabnoi viiskovoi ahresii ta hlobalnykh vyklykiv XX stolittia (do 25-richchia Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia" ta 175-richchia Odeskoi shkoly prava) : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 17 chervnia 2022 r.)*. Tom 2. P. 285–288. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19741> [in Ukrainian]

6. Iurikov O. O. (2022) Problemni pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist v Ukraini [Problematic issues of criminal liability for collaborative activity in Ukraine]. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/21667/1/%D0%A9%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%B%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf> [in Ukrainian]

7. Iakoviyuk I., Rubashchenko M., Shulzhenko N. (2022) Kolaboratsiina diialnist (st. 111-1 KK): zahalnyi ohliad ta deiaki zakonodavchi nedoliky [Collaborative activity (Article 111-1 of the Criminal Code): general overview and some legislative shortcomings]. *Deokupatsiia. Yurydychnyi front : materialy Mizhnarodnoho ekspertnoho kruhloho stolu (Kyiv, 18 bereznia 2022 r.)* P. 130–134. URL: <https://nulau.academia.edu/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%A0%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE?swp=tc-au-87272154> [in Ukrainian]

8. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy shchodo implementatsii do natsionalnoho zakonodavstva polozhen statti 19 Konventsii OON proty koruptsii : Zakon Ukrainy vid 21.02.2014 roku [On amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine regarding the implementation of the provisions of Article 19 of the UN Convention against Corruption

into national legislation: Law of Ukraine dated February 21, 2014]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746-18#Text> [in Ukrainian]

9. Anisimov H. M. (2014) Osoblyvosti kvalifikatsii zlochyniv, shcho vchyniautsia shliakhom zlovzhyvannya sluzhbovym stanovyschem [Features of the qualification of crimes committed by abuse of official position]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy*. № 2 (3). P. 250–268. [in Ukrainian]

10. Dudorov O. O. (2006) Problemy kvalifikatsii zlochyну, peredbachenoho statteiu 368 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Problems of qualifying the crime provided for in Article 368 of the Criminal Code of Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka*. 2006. № 1. S. 80–97. [in Ukrainian]

11. Kovalenko V. P. (2012) Zlovzhyvannya vladoiu pratsivnykamy pravookhoronnykh orhaniv: monohrafiia [Abuse of power by law enforcement officials: monograph]. Kyiv. 204 p. [in Ukrainian]

12. Melnyk M. I., Khavroniuk M. I. (1997) Rozmezhuvannya skladiv zlochyniv «zlovzhyvannya vladoiu abo posadovym stanovyschem» ta «perevyschennia vlady abo posadovykh povnovazhen [Delineation of the crimes of "abuse of power or official position" and "exceeding power or official authority"]. *Pravo Ukrainy*. № 2. P. 31–33. [in Ukrainian]

13. Iatsynina M.-M. S. (2021) Zlovzhyvannya vladoiu, sluzhbovym stanovyschem abo povnovazheniamy za Kryminalnym kodeksom Ukrainy (st. st. 364, 364-1, 365-2 KK Ukrainy) [Abuse of power, position or authority under the Criminal Code of Ukraine (Articles 364, 364-1, 365-2 of the Criminal Code of Ukraine)]. avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Lviv. 23 p. [in Ukrainian]

14. Pro sudovu praktyku u spravakh pro perevyschennia vlady abo sluzhbovykh povnovazhen : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy № 15 vid 26 hrudnia 2003 roku [On judicial practice in cases of abuse of power or official powers: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No. 15 of December 26, 2003]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03#top> [in Ukrainian]

15. Vyrok Ivankivskoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti u spravi № 366/1113/20 vid 4 lystopada 2021 roku [Verdict of the Ivankiv District Court of the Kyiv Region in case No. 366/1113/20 dated November 4, 2021]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100806688> [in Ukrainian]

16. Vyrok Lypovetskoho raionnoho sudu Vinnytskoi oblasti u spravi № 136/1986/19 vid 10 kvitnia 2020 roku [Verdict of the Lypovetsky District Court of the Vinnytsia Region in Case No. 136/1986/19 dated April 10, 2020]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88710877> [in Ukrainian]

17. Vyrok Haivoronskoho raionnoho sudu Kirovohradskoi oblasti u spravi № 385/866/21 vid 10 serpnia 2021 roku [Verdict of the Hayvoron District Court of the Kirovohrad Region in case No. 385/866/21 dated August 10, 2021]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881809> [in Ukrainian]

18. Вирок Ємільчинського районного суду Житомирської області у справі № 277/555/18 від 8 лютого 2019 року [Verdict of Yemilchyna District Court of Zhytomyr Region in case No. 277/555/18 of February 8, 2019]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79696648> [in Ukrainian]

19. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi Gelenidze v. Georgia (zaiava № 72916/10) [The decision of the European Court of Human Rights in the case of Gelenidze v. Georgia (application no. 72916/10)]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-197267%22%5D%7D> [in Ukrainian]

20. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku [Criminal Procedure Code of Ukraine: Code of Ukraine dated April 13, 2012]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-VI#n2896> [in Ukrainian]